

AZ ÍRÓI ÉS MŰVÉSZI TULAJDONJOGRÓL.

I.

Sok meddő tárgyalásunk sorában, sok megghiúsult ter-
vünk között megérdemli a figyelmet az írói és művészi tulaj-
donjog biztosítására tett törekvések és tervezett javaslatok
fura szomorú sorsa is.

Évtizedekkel mérjük az időt, mióta Magyarországon e
kérdésben az első törvényjavaslat elkészült és „alkotmá-
nyos tárgyalás alá” került. S most, évtizedek múltával, még
annyira sem vagyunk, hogy túl volnánk a tárgyalás leg-
kezdetén.

Pedig az írói és művészi tulajdonjog bizonytalansága,
a visszaélések és bitortások miatt évről évre megújul a panasz.

Egész magánjogunkban egyetlen két soros §-t találunk,
az *Országbirói Értekezlet Szabályainak* I. R. 23. §-át, mely
e tárgyról szól és teljes általánosságban kijelenti: „hogy az
ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény
oltalma alatt áll”. Vajmi gyarló oltalom, oly bonyolult visz-
onyok közt, a milyenek e tulajdonjog megsértéséből keletkezni
szoktak.

A kiadói üzlet már tüzetesen szabályozva van új keres-
kedelmi törvényünkben, mely ennek az üzletnek egy egész
címet szentel. Tehát ha valami munkát az író a kiadónak
elad: ezen szerződésből eredő jogi viszonyuk a törvény által
már részletesen szabályozva van. De hogy magának az írónak
mennyi joga van a saját művéhez; mit ad el, ha azt eladja;
mit vesz a kiadó, ha megveszi: erről mit sem tud a törvénytár.
Filius ante patrem.

A régi világban, „özönvíz előtt“, volt némi dicasterialis rendelkezés, mely elejét vehette az írói tulajdonjog bitorlásainak. Még a múlt század végén történt, hogy Landerer nyomdász utánnyomatta Takács Ádám ref. pap predikációit s ez bepanaszolván őt a helytartótanácsnál, az ügy a cancelláriához került; a cancellária pedig az osztrák örökös tartományokban akkor érvényben állt két rendelet (1775. és 1781-ki) nyomán kimondotta, hogy a Magyarországon kiadott munkák utánnyomása súlyos büntetés terhe alatt tilos; egy másik határozatában pedig Magyarország és az osztrák örökös tartományok közt viszonyosságot állapítván meg, az ott megjelent könyveket itt, vagy az itt kiadottakat amott, utánnyomni épen oly súlyos büntetés terhe alatt eltiltotta.

E két rendelet (1793. nov. 22-én 22463. sz. a. és 1794. január 24-én 1812. sz. a. kelt helytartótanácsi intézkedések) *) megvédte az írókat a durva bitorlás, a teljes, leplezetlen utánnyomás ellen, de a kisebb sérelmekkel, a leplezett bitorlással és ravasz csalással szemben nem nyújtott védelmet.

Kivált a szépirodalmi munkákat zsákmányolták sok felől, mióta az irodalom már jövedelmezni is kezdett. A Kisfaludy-társaság 1844-ben panaszkodik, hogy Kunoss Endre *Szófűzére*, Szenvey József *Schillere*, Gaal József *Peleskei notáriusa*, Berzsenyi *Versei* s még több szépirodalmi munka, jogtalan kiadások által vannak bitorolva.**) Folyóiratok czikkeit, tankönyveket, imádságos és énekes könyveket széttere bitangolta a ki akarta. A Kisfaludy-társaság segíteni óhajtván e bajon, bizottságot nevezett ki egy törvényjavaslat készítésére. Részt vettek a munkában Bajza, Vörösmarty, Toldy, Kiss Károly, Fogarassy, Bertha Sándor, Fáy András, Bárfay László és Simon Florent, s a javaslat néhány hét alatt elkészülvén, azt 1844. áprilisban a társaság is magáévá tette.

Minden kegyeletünk daczára kénytelenek vagyunk megvallani, hogy ez a törvényjavaslat (mindössze 63 §) mind alakjára, mind tartalmára nézve gyarló mű. Talán épen annak tulajdoníthatók hibái, mint sok más bizottságilag készült munkáé is, hogy nem egy agy szüleménye, hanem sokan

*) Ezek keletkezését tüzetesen leírja Kelemen Mór a *Budapesti Szemle* 1869. XVI. kötetében.

**) A Kisfaludy-társ. *Élelappjai* 1846. 58. lap.

szóltak bele, s összekúszálták. Érthetetlen ellenmondásokat, határozatlan meghatározásokat, sok casuistikus rendelkezést, de ezekkel szemben még több hiányt, elvi bizonytalanságokat találunk benne, nem egészsze öntve, hanem inkább csak szakaszokba szedve egymásután.

E javaslatot a társaság benyújtotta az országgyűléshez, az országgyűlés pedig véleményadás végett kiadta a borsodi követnek, Szemere Bertalannak, a ki aztán a laza anyagból szabatos alakú törvényjavaslatot öntött, belefoglalta az írói jog mellett a művészi tulajdonjog szabályozását is, (a miről a társaság javaslata nem intézkedett) és részletesen megállapította az eljárás elveit. E javaslat nemcsak forma tekintetében szabatosabb, rövidebb, (összesen, a művészi jogról és az eljárásról szóló részzsel együtt csak 49. §.) és kerekesebb a társaságénál, hanem rendelkezései elvi tekintetben is határozottabbak és szilárdabb alapra építvék. Úgy gondolom, hogy Szemere főleg az 1837-iki porosz szerzőjogi törvény szerkezetét tartotta szem előtt, bár attól az előtte fekvő magyar javaslat kedvéért sok részben eltért. A mű mindenestre színvonalán állt e szak akkori európai fejlettségének, s a két évvel később készült osztrák patensnél alakra nézve bizonyára rendezettebb és egyöntetűbb, tartalmára nézve pedig kevésbé kimerítő ugyan, de éppen ezért aligha nyitott volna ajtót oly visszaéléseknek, mint az osztrák patens némely casuistikus intézkedése.

Szemere javaslatát csakhamar elfogadta mind az alsó, mind a felső tábla s az 1844. november 9-én tartott ülésekből szentesítés végett legfelsőbb helyre föl is terjesztették.

A cancelláriánál azonban megakadt és megfeneklett. A cancellária országgyűlési bizottsága oly észrevétellel terjesztette a fejedelemhez, hogy e fontos és szövevényes ügyben kívánatos volna a helytartótanács és a magyar könyvvizsgáló hivatal véleményét előlegesen meghallgatni. Úgy látszik azonban, hogy ezzel egyszersmind el akarták odázni az ügyet, és bevárni, míg az örökös tartományokban elkészül e tárgyban a törvény. Mert a helyzetnek kétség kívül voltak némi nehézségei, különösen a külső államokkal kötött szerződések következtében.

Az örökös tartományokban érvényben állt, főntebb említett, múlt századi rendeletek még semmi külföldi könyvnek nem adtak védelmet, sőt világosan ki volt bennök mondva,

hogy a külföldön megjelent munkát a belföldön akárki szabadon lenyomathatja. Mikor e rendeletek Magyarországra nézve kiadattak (1793.), a cancellária nemcsak a külföldi könyvekkel szemben kívánta fentartani e szabadságot, hanem ki akarta mondani, hogy Magyarország, „mely bár ugyanazon fejedelem alatt áll, de a német tartományoktól mégis különböző ország“, e részben önálló területnek tekintetvén, az örökös tartományokban kiadott könyvek utánnyomása nálunk, vagy viszont, épen oly szabad legyen, mint a külföldi könyvek utánnyomása az örökös tartományokban. E kívánatot azonban a fejedelem megtagadta s a monarchia mind két felére nézve a kölcsönös védelmet állapította meg.

A mint aztán a nemzetközi szerződések az írói tulajdonjogról Európa szerte intézkedni kezdtek, a monarchia is több ily szerződést fogadott el: 1837-ben a német *Bund*-dal, 1840-ben Sardiniával és az egyházi állammal kötötte meg a kölcsönös védelmet.

Igen valószínű, hogy a cancellária 1844-ben nem szívesen bolygatta a kérdést, hogy e szerződések Magyarországot kötelezik-e, és mennyiben kötelezik? Az ügyet nem tartotta se nagyon fontosnak, se nagyon sürgősnek; helyzete pedig a külállamokkal szemben bizonyára nehéz volt; legegyszerűbbnek találta tehát beledobni a törvényjavaslatot a dicasterialis tárgyalás tömkelegébe, a hol azt az óta vastag réteggel lephette be a por.

És az óta az írói tulajdonjogról még négy más munkálatot ért hasonló sors: megfeneklettek tárgyalás közben s por lepi őket itt vagy amott.

Egyet az osztrák tartományokban időközben kiadott 1846. okt. 19-diki törvény alapján, de a Szemere féle javaslatot is figyelembe véve, 1847-ben a cancelláriánál Jászay Pál készítette el, de ennek országgyűlési tárgyalását az 1848-diki események megakadályozták. A forradalom bukása után aztán 1852-ben az osztrák polgári törvénnyel együtt az 1846-diki osztrák törvény Magyarországon is érvénybe lépett, sőt ennek némely hiányai végett a cs. kir. igazságügyi ministerium 1858-ban, mikor az ügyet a német Bundesversammlung újra tárgyalás alá vette, megkérdezte a magyar akadémia véleményét is és ennek javaslatát, különösen a drámai művek nyilvános előadatási jogának szabályozása tekintetében, ma-

gáéva tévén, annak a Bundesversammlung előtt is érvényt szerzett. Az osztrák polgári törvénykönyv érvénye 1861-ben Magyarországon megszűnván: azzal együtt az írói tulajdonjogról szóló törvény is megszűnt, s nem maradt helyette egyéb, mint az *Országbirói Értekeztet* fentebb idézett elvi elismerése és később, a közös ügyek rendezése alkalmával, a kereskedelmi szerződésbe (1867. XVI. t. cz. 19. cz.) fölvetett azon ígéret, hogy: „az írói és művészi tulajdonnak mind két államterületen leendő kölcsönös őltalmazása iránt a két törvényhozás útján fog megállapodás történni.“

A Kisfaludy-társaság 1867-ben újra fölvette az ügyet s kiküldött egy bizottságot, melynek tagjai voltak Toldy, Pulszky, Gyulai, Tóth Lőrincz és Vadnay Károly. E bizottság az 1844-ki javaslat alapján újabb munkálatot készített s benyújtotta az igazságügyi ministeriumnak, ez pedig ő fölsége jóváhagyását is megnyervén reá, előterjesztette azt az országgyűlésnek. Szerencsétlenségre azonban a munkálat se a Szemere féle javaslatot, se a Jászay által készített cancelláriai dolgozatot nem követte, hanem szorosan a Kisfaludy-társaság 1844-iki eredeti javaslata alapján készült; megtartotta ennek formátlanságát és ellenmondásait s hiányzott belőle az eljárás szabályozása. E hiányai miatt az országgyűlés visszautasította a ministeriumhoz s az óta ennek levéltárában hever.

Többé nem is lehet hasznát venni. Időközben a külföldi jogi irodalom és törvényhozás az írói tulajdonjog kérdésében is oly messze haladt, oly tiszta elvekre jutott, hogy ama harmincz éves dolgozat teljesen túl van szárnyalva. Különösen az északnémet szövetségben 1870. június 11-én alkotott törvény, melynek érvénye 1871-ben és 1872-ben az egész német birodalomra kiterjesztetett, oly világos és rendszeres alakban codifikálta az írói tulajdonjog alapelveit, hogy azzal szemben ama régi dolgozat gyarlóságai első tekintetre még inkább szembeötlenek.

A Kisfaludy-társaság 1873. márcziusban még egyszer megsürgette az ügyet az igazságügyi ministeriumnál, de ez a kérvénye is *ad acta* került.

Ugyanez időben (1873 tavaszán) az osztrák igazságügyér is küldött a magyar igazságügyérhez egy dolgozatot, a mit a német drámaírók berlini szövetkezete nyújtott be nála, szerzői jogaiknak az osztrák-magyar monarchiában

biztosítása végett. Az osztrák minister véleményt kért a magyartól, ez pedig tudatta vele, hogy e tárgyról Magyarországon még nincs törvény, de ha az épen munkában levő fontosabb törvényjavaslatokkal elkészül, majd kiterjeszti figyelmét ez ügyre is. A berlini drámaírók előterjesztése szintén elődei sorsára, *ad acta* jutott.

E közben a magyar írók és művészek társasága is kezébe vette ez ügyet és Szigligeti Ede elnöklete alatt kiküldött egy bizottságot a kérdés tanulmányozására. A bizottság némi módosítással és toldással elfogadta az új német birodalmi törvényt, s megbízta Törs Kálmánt, hogy ama törvényt fordítsa le, a módosításokat formulázza és az 1875. jan. 10-ikén tartott társasági közgyűlésen tegyen jelentést. A közgyűlés e jelentést vizsgálatra adta egy jogtudósokból álló újabb bizottságnak: Apáthi István, Dárday Sándor, Löw Tóbiás, Pulszky Ferencz és Teleszky István uraknak. E bizottság az óta, tudtomra, nyilvánosan nem adott életjelt s ezt a javaslatot is, mint a többit, az óta por lepi.

A Kisfaludy-társaság pedig a múlt hetekben megint fölvette a régi fonalat s föl kérte az akadémiát, hogy együtt kísértsék meg végre valami eredményre jutni. Az akadémia szívesen pártolván az ügyet, Fogarasy János, Pauler Tivadar, Toldy Ferencz, Tóth Lőrincz, Zichy Antal urakat és e sorok íróját kinevezte, hogy a Kisfaludy-társaság küldötteivel, Gyulai Pál, Keleti Károly, Bartalus István és Szigligeti Ede urakkal együtt készítsenek javaslatot s tegyék meg annak érdekében a szükséges intézkedéseket. E bizottság egy albizottságot, az albizottság pedig engem bízván meg a javaslatkészítéssel: szükségesnek vélem, ez egész irodalmunkat és művészetünket érdeklő ügyben, ez alkalommal a nyilvános figyelmet is újra fölhívni.

II.

Törvényjavaslat készítéséről lévén szó, gyakorlati oldalról kell tekintenünk a kérdést s ennél fogva mellőzhetőnek gondolom azon elméleti vitát, mely a szellemi tulajdon jogi és nemzetgazdasági alapjának elvi elismerése vagy megtagadása körül a tudományos irodalomban lefolyt. Egész könyv-

tárt tenne már az ide vágó művek gyűjteménye. *) Minden vita daczára a külföldi törvényhozások csaknem egyhangulag szentesítették az írói és művészi tulajdonnak jogosságát, s nem hiszem, hogy elméletileg nálunk erős tagadással találkozunk. Aligha lesznek erős pártolói az ellenkező túlzásnak is, mely azt vitatja, hogy az írói és művészi tulajdonjog, épen úgy mint bármely egyéb vagyon, tisztán családi vagyonnak tekintessék, és nemzedékről nemzedékre örökölhető legyen, akár századokig. A józan közvélemény és az európai törvényhozások már megállapodtak abban, hogy a kitűzött célt, mely az írók becsületes munkájának biztosításában, de egyzersmind a közönség, az irodalom, a tudomány s a közművelődés terjedése érdekeinek megóvásában áll, leghelyesebben azzal érik el, ha a kizáró jogot magának a szerzőnek, míg él, és legközelebbi örököseinek biztosítják. Itt tehát csak az a két kérdés marad: miként fejezzük ki e határidőt, és, ha a szerző végrendeletet nem tesz, ki legyen a törvényes örököse.

E részben már sok eltérést találunk. A franczia jog a határidőt ötven évre szabja a szerző halála után; az öröklés élvezeti jogát pedig első sorban a házastársnak adja („Le conjoint survivant a la simple jouissance des droits dont l'auteur prédécédé n'a pas disposé par testament ou par acte entre-vifs.“ Loi de 14 juillet 1866.). Az angol törvény az írói tulajdonjogot *personal* vagyonnak tekintvén (ellentétben a *real* vagyonnal), öröklését, mint olyat, szabályozza; a határidőt a szerző halála után 7, de a munka első megjelenésétől számítva legkevesebb 42 évben szabja meg; a mi tehát gyakorlatban a szerző halála után átlag 25—30 évet tesz. Az olasz törvény (1865. jan. 23.) a mű első megjelenésétől számítva (némi zavart okozó korlátozásokkal) negyven évet, a belga törvény a szerző halála után húsz évet, a német birodalmi új törvény harmincz évet, az osztrák (1846-iki) törvény szintén ennyit szab s ez utóbbiak, öröklés tekintetében, az írói tulajdon és más vagyon közt nem tesznek különbséget. A Kisfaludy-társaság 1844-iki javaslata a szerző halála után hatvan évet, Szemere ötven évet adott; az öröklési jogot pedig csak

*) Lásd ezek ismertetését: Klosterman: *Das Urheberrecht und das Verlagsrecht* (Berlin, 1871.); Wächter: *Das Autorrecht* (Stuttgart, 1875.) és Daubach: *Das Urheberrecht* (Berlin, 1871.) cz. műveik bevezetésében.

az egyenes ágban le- vagy fölménő vérszerinti örökösökre és a házastársra (sőt a Kisfaludy-társ. javaslata a házastársat is kifejedte) szorította, kimondván, hogy ilyenek nem léteben a munka közbirtokká válik.

Én legezélszerűbbnek tartanám a német birodalmi és az osztrák törvény nyomán harmincz évet, mint egy emberöltő időt szabni ki, szintén a szerző halálától számítva. Az angol és olasz törvények azon következményeit, hogy a rövid életű írónak hosszabb joga legyen halála után, mint a hosszú életűnek, — hogy a hosszú életű írónak ifjú kori műveihez kevesebb joga maradjon, mint a későbbiekhez, s összes művei kiadásának érdekessége, némely közbirtokká vált művek oleső kiadása által évről évre csökkenthető legyen, nem találom igazságosnak. Az oldalági örökösök kizárására pedig, a magyar régi javaslatok ez eredeti eszméjére, ha már egyszer elfogadtuk azt a nézetet, hogy a közönség közbirtokjoga csak a szerző halála után harmincz év múlva kezdődik el, nem találok elég indokot. Nem tennék tehát különbséget az írói tulajdonjog és más *szerzeményi* vagyon között s ez által, az özvegy különös óltalma tekintetében, a francia külön törvény szándékát is elérve látom, mert a magyar örökjog az özvegyet, a szerzeményi vagyonban, kellőleg részelteti.

Ha elvileg elismertük az írói és művészi tulajdonjogot, első föladat meghatározniuk *mire* akarjuk kiterjeszteni a készülő törvény védelmét. A Kisfaludy-társaság régi javaslata csak az irodalmi művekről szólt. Szemerée ezeken kívül külön szakaszokat szánt a színműveknek, zeneműveknek és képzőművészeti dolgoknak is. Az osztrák törvény szintén kiterjed a művészet minden ágára. Francia- és Angolországban ez ügyekről nincs ugyan egységes törvény, de számos külön törvény által a művészet minden ága biztosítva van. Az 1837-ki porosz törvény szintén együttesen intézkedett az irodalomról és művészetekről. Az 1870-ki német birodalmi törvény előkészítése alkalmával azonban vita támadt a német irodalomban e kérdés fölött: némelyek ragaszkodni akartak a régebbi porosz törvény tartalmi kiterjedéséhez, mások tovább akartak menni s az új törvénybe fölvenni az ipar-találmányok patens-jogának elintézését; mások viszont az egész művészetet külön törvénybe akarták utalni és ez úttal csak az irodalmi művekről intézkedni. Végre a Reichstag, főleg a képzőművé-

szek különös kívánságára, tekintetbe véve, hogy a képzőművészeti művek védelme igen szorosan összefügg a műipari czikkek védelmének kérdésével: abban állapodott meg, hogy a törvényben a képzőművészeteket mellőzi s ezekről, a műipari ügyekkel együtt, külön törvényben fog intézkedni. A magyar írók és művészek társasága által kiküldött bizottság azonban, mely egyéb tekintetben szorosan követte e német törvényt, a képzőművészet védelméről is gondoskodni kívánt s a képzőművészeti társulat javaslata alapján e tárgyról is tüzetes intézkedéseket vett föl. Ezzel szemben Maszák Hugo a művészi jog védelmét — fontosságánál fogva — önálló törvény által kívánván biztosítani, saját nevében külön javaslatot készített és tett közzé, de abban a műiparczikkekről ő sem intézkedett. Azt hiszem, ha most igazán megnyílnék a kedvező alkalom, törvényt hozhatni a szellemi tulajdonról, mindenestre kívánatos volna a képzőművészetekről is gondoskodnunk, nehogy majd ezek ismét harmincz évig várni kényszerüljenek.

A mi a törvény szerkezetét és beosztását illeti, úgy vélem, a magyar írók és művészek társasága a lehető legjobb utat követte, mikor a német birodalmi törvényt vette dolgozata alapjául. E törvény, évekig tartott előkészület után, számos szakértő bizottság közremunkálásával, a német törvénytípusok gazdag döntvénytárána fölhasználásával *) oly hosszú érlelés után készült, szerkezte oly rövid, beosztása oly világos, alakja oly kerek, összefüggő és egységes, hogy e részben aligha sikerülne más alakban jobbat alkotnunk. Sőt rendelkezéseinek nagy részét is egyszerűen átvehetőnek tartom. Külön magyar érdekeink megóvására csak egy pontban kívánok különös súlyt fektetni: a fordítások kérdésében.

Ismeretes dolog, hogy a külföldi nagy nemzetek irodalmával szemben mily fonák helyzetbe jutottunk. Reánk maradt, még 1867-ben, Ausztriának néhány külállammal kötött nemzetközi szerződése, melyek az írói jog védelmét kölcsönösen biztosítják s melyek erejénél fogva nekünk tiltva van valamely német, francia vagy angol művet, tulajdonosa engedelmével, magyarra fordítani s tiltva van valamely francia vagy német színművet a magyar színpadon, engedelem nélkül, előadatni. Természetesen a magyar műveket is, oda künn,

*) Lásd Wächter 27—37. l.

hasonló jog illetné meg. De ennél fonákabb kölcsönösséget képzelni is alig lehet. Oly szerződés ez, melyben az egyik fél mindent ad, a másik semmit. A mi könyveinkből ha fordítottak is valamit francziára vagy angolra, azért a magyar szerző talán soha, egyetlen esetben sem kapott díjat s a németre fordított könyvek közül is igen kevés lehet az, a mi díjazásban részesült. Reánk nézve pedig nemzeti művelődésünk egyik leggazdagabb forrása ama nagy nemzetek irodalma. Sokat fordítunk azokból, s minél többet fordítunk és minél több fordítás terjed el közönségünk közt, annál közelebb jutunk ama népek szellemi világához. S mégis mi, úgy szólva, önkényt mondtunk le arról, hogy szabadon fordíthassunk. Aligha kérte ezt tőlünk, magyar nemzettől, valaha valaki. Nem is igen törődtek volna velünk; azok közül, a kiknek önkényt adtuk a szabadalmat, igen sokan azt se tudják nyelvünkről: a szlávhoz tartozik-e vagy a germánhoz. Mikor az 1867-iki törvények életbe lépte után egyik-másik könyvárú-sunk engedélyt kért valami franczia vagy angol írótól, hogy művét magyarra fordíttassa, az elcsodálkozott s alig tudta, mit válaszoljon. Fogalmok sem volt viszonyainkról. Egyik megadta a kért engedélyt ingyen; a másik oly összeget kért, melyet egy német, angol vagy franczia kiadó megfizethet ugyan a fordításért, de a magyar meg nem bírja. Az óta lassanként kezdenek a külföldi kiadók megismerni bennünket. Már tájékozva vannak, hogy mennyit kérjenek, s ha még soká folytatnók e viszonyt, végre kifejlődhetnék belőle egy rendszeres adózás, a mit a külföldi kiadóknak kellene fizetnünk, magunk jó szántából s magunk együgyűségéből.

De talán nem fogjuk folytatni tovább. Az irodalom már is számtalanszor följajdult e nyomás ellen; a nemzeti színház súlyosan érzi a franczia szerzőknek fizetett díjakat; s a magyar kormány is — a lapok szerint — néhány héttel ez előtt visszaútasította két állam (talán Olaszország és Holland) ajánlatát, melyek kölcsönös szerződést kívántak Magyarországgal kötni, s visszaútasítását azzal indokolta, hogy erről a tárgyról Magyarországon még nincs törvény.

Azonban ily merev visszaútasításokat, ha majd törvényünk lesz, aligha tehetnénk többé. A monarchia igényt tart arra, hogy a művelt államok közzé sorozzák, s külügy-ministeriumunk aligha vállalná el szívesen azt a föladatot,

hogy a monarchia egyik felére nézve az írói és művészi jog védelme kérdésében minden nemzetközi szerződést kerekén megtagadjon. E pontra sokat ad az angol és a francia kormány, talán a német és a többi is; ha mi meg akarnók tagadni a nemzetközi viszonyosságot, meglehet, hogy e megtagadásért kereskedelmi vagy egyéb nemzetközi szerződéseinkben igen drágán kellene megfizetnünk, s általában nem volna tanácsos magunkra lázítani érte az európai sajtót, mely mint legérdekeltebb fél, legjobban boszankodnék.

De nincs is szükségünk ily merev ellenszegülésre. Nem akarjuk, mint az amerikai egyesült államok, azt a jogot tartani fenn, hogy a külföldi munkákat *eredeti* nyelven lenyomhassuk és árulhassuk. Még azt sem akarjuk, hogy francia munkát angolra vagy olaszra, vagy németre — vagy angol munkát németre vagy olaszra, vagy francziára itt nálunk fordíthasson valaki. Nem akarunk helyet adni semmi rablásnak vagy bitorlásnak. Csak azt nem akarjuk, hogy minket minden viszonyosság nélkül megadóztassanak.

E czélt pedig el lehet érni kevésbbé feltűnő úton is.

Nemzetközi szerződések kötése alkalmával tárgyalni e kívánatunkat: nem tartanám czélzerűnek. Sok ellenvetésbe ütköznék. Bizonyítnunk kellene, hogy olvasó közönségünk valóban nagyon csekély. Le kellene alázni magunkat, kicsinyíteni műveltségünk állását. S akkor is talán nem hinnék el: minden egyes szerződésnél újra ismétlődnek minden nehézség.

Segítsünk tehát e bajon előre, már a törvényben.

Az írói és művészi jogot tárgyaló nemzetközi szerződésekben a szerződő felek mindig arra szokták kötelezni magokat: hogy a másik állam íróinak s művészeinek (vagy ezek jogutódainak) ugyanazon jogokat adják meg, a melyekben saját alattvalóik, a saját, országos törvényeik szerint, saját államokban részesülnek. Ez már elfogadott formulája minden nemzetközi szerződésnek. Tőlünk sem kívánhat s nem is fog kívánni egyebet senki.

Készítsük tehát a törvényt úgy, hogy a külföldi művek fordíthatását ne zárjuk el magunktól. Ez némi bonyodalommal jár ugyan, de megtehető.

Vegyünk példát a német birodalmi törvénytől. Némileg a németek is a mienkhez hasonló helyzetben vannak, mert ők is sokkal több munkát fordítanak idegen nyelvekből németre,

mint a hány német munka idegen nyelvre fordíttatik. Ők sem akarják a külföldi szerzők irányában ok nélkül megköttetni a kezöket. Inkább némi kényelmetlenséget okoznak a belföldi szerzőknek is. Általános elvül kimondják, hogy fordítani bármely művet szabad, de aztán megengedik, hogy a szerző a fordítás jogát magának biztosíthassa, ha néhány formáságnak eleget tesz, s a megszabott díjat megfizeti. Nevezetesen köteles: *a)* a fordítás jogát műve címlapján határozottan fentartani; *b)* a fordítást, az illető nyelvre, egy év alatt megkezdeni, s három év alatt befejezni; drámai műveket pedig fél év alatt be is fejezni; *c)* a fordítás megkezdését a lipcei városi tanácsnál bejelenteni s a beigtatás díját, 15 ezüst garast, lefizetni. Ez a belföldi szerzők joga. Ha a német állam nemzetközi szerződést köt egy külállammal és e nemzetközi szerződés által a külföldi író a belföldivel egyenlő jogokat nyer, ám lássa aztán, hogy a határidőket el ne mulasztja, a 15 garast pedig a lipcei városházán lefizesse, mert különben színműveit félévvel, egyéb műveit egy évvel megjelenésök után az fordítja németre, a kinek tetszik. A reichstag bizottsága leplezetlenül ki is mondta ez elvet: „A szerző első sorban csak saját nemzeti piacát tekintheti műve értékesítésére alkalmas piacnak, idegen nemzeteknél pedig csak föltételes és korlátozott védelemre számolhat“. „Mert a fordítás túlságos megnehezítése meggátolná a nemzetközi eszmecserét, csak azért, hogy a szerzőknek saját honi díjain kívül, idegen nyelveken is némi lehető jutalmat szerezzen. E czél nem látszik elégnek arra, hogy külföldi irodalmaknak népünk nyelvére átültetését jobban mint eddig, korlátozzuk. Ez nagyon káros volna épen a német irodalomnak.“ . . . „Nem is volna helyes, hogy a szerzőknek természetes igényök legyen egyenlő védelemre mind az öt világrészben.“

Kövessük ezt az ildomos elvet mi is, de viszonyainkhoz mérve némi bővítéssel. Tegyük különbséget a nemzetközi forgalom és könyvkereskedés nagy nyelvei és a kisebb, csak helyi jelentőségű irodalmak nyelve között. Törvényünk által vegyük elejét annak, hogy valamely velünk szerződő külállam polgárainak irodalmi műveit nálunk az eredeti nyelven lenyomni vagy a nemzetközi könyvvásáron nagy jelentőségű idegen nyelvekre fordítani és e fordítást talán a külföldön is elterjeszteni lehessen. De oly nyelvre, mely a nemzetközi

könyvvásáron számba se jön, a fordítást csak azon föltétel alatt tiltsuk el, ha a mű szerzője bizonyos (az említett német szabályokhoz hasonló) kikötéseknek a megszabott idő alatt eleget tesz és ez által kimutatja, hogy jogait e tekintetben csakugyan fenn akarja tartani. Ily intézkedés által két czélt érünk el. Először biztosítanók a külföldi írókat, hogy műveik Magyarországon amaz idegen nyelvekre semmi esetre lefordíttatni nem fognak, sőt biztosítanók a csupán magyarországi nyelvekre fordítás ellen is, azon esetben, ha ők ezt magoknak fentartani kívánják. Másodszor biztosítanók saját nemzeti irodalmunkat az iránt, hogy a külföldi irodalmak jelesebb művei, minden igaz ok nélkül, nem lesznek tőlünk elzárva.

És ha a külföldi szerzők, vagy kiadók, tudni fogják, hogy könyveiket Magyarországon az ő engedelmség nélkül se eredeti nyelven kiadni, se oly nyelvekre (angolra, francziára, olaszra, németre és talán még oroszra), melyekre ők súlyt fektetnek, lefordítani nem szabad: valószínűleg kevesebbet törődnek a magyar, tót, szerb vagy román fordítással s ebbeli jogaik fentartására egy lépést sem tesznek, hanem nekünk engedik a hazai irodalom terét. Ezért is czélszerűnek vélem tehát ama nyelvek között az említett megkülönböztetést. Mert ha az előszabott föltételek teljesítése ahhoz is megkívátnának, ha egy külföldi mű tulajdonosa, a ki saját kisebb népeink nyelvével különben nem törődne, a nemzetközi nagy nyelvekre való fordítás ellen kívánja magát országunkban biztosíttatni: akkor valószínűleg inkább gondoskodnék föltételeink teljesítéséről s ez által, talán kívánságán túl, azt is elérné, hogy művét a saját országunkbeli nyelvekre se fordíthassuk.

Ily czél állt előttem, az alább közölt javaslatnak a fordításokról szóló szakasza formulázásánál.

Egyéb tekintetben a javaslat, általában véve a német törvény nyomán halad. E törvény főleg abban különbözik más e tárgybeli törvényektől, hogy lehetőleg elkerül minden casuistikus intézkedést és csupán elveket kíván megállapítani. Hosszú tapasztalat, számos pör-eset, s az ezekben hozott bírói ítéletek és a gyakorlatban megállapított döntvények indították e törvény készítőit arra, hogy a bíróság és szakértők böles belátását eleve kimondott meghatározások által korlátozni ne akarják. Hogy csak egy példáról szóljak: az osztrák és némely

régebbi német törvényeknek az idézetekről szóló azon határozata, mely szerint egy nyomtatott ívnyi szöveget bármely műből szabadon le lehet nyomtatni, némely esetekben valódi sérelem lehet az íróra, más esetekben pedig valamely tudományos kérdés kifejtését vagy bírálatát nagy mértékben megnehezítheti. Az egy ív némely esetekben igen sok, más esetekben igen kevés. Nem az átvett sorok száma tesz valamely lenyomatot bitorlássá, hanem a lenyomatonak célja és eljárása. Erről pedig csak az előforduló esetekben lehet ítélni; minden eleve megvont határvonal megköti a bíró kezét és ez által csak a visszaéléseknek nyújt biztosabb védelmet. Ha egy tudós a másik tudósnak művéből, bizonyítás, elemzés vagy czáfolat végett átvesz két vagy három vagy több ívet is: bizonyára kevésbbé sérti a tulajdonjogot, mint például egy szerkesztő, a ki egy költőnek minden versét, egyenként, de következetesen mindig lenyomatná, bár egyszerre soha többet egy ívnél, s bár a versek egy év alatt összesen két nagy ívnél (apró betűkkel szedve) többet nem tennének is.

A német törvény a részletekben minden ily meghatározást szándékosan elkerül. Az anthologiák, chrestomathiák, levélgyűjtemények, szónoki beszédek gyűjteményei, az *inediták*, népmesék és népdalok, kompiliatiók, kivonatok, recensiók kérdését, melyről másutt már oly sok vita folyt, s melyről a régi magyar javaslat számos casuistikus intézkedést tartalmaz, nyílt szavakkal nem dönti el. Csak elveket mond ki (lásd az alábbi javaslat 5. és 7. §§-ait), azok alkalmazását a szakértőkre és bírókra bizza. Ezeknek nem lesz nehéz a legbonyolultabb kérdésekben is eligazodniok, ha mindig szem előtt tartják azt, hogy e törvénynek legfőbb célja: védeni minden írói munkásságot s megtorolni annak minden sértését.

Ez elv szerint tehát az anthologiák, chrestomathiák kiadását megengedi e törvény, de csak azon föltétel alatt, ha azok szerkesztésében, rendezésében, beosztásában írói munkásság van kifejtve, s a kiadást iskolai, nevelési vagy más fontos cél indokolja. Tagadhatatlan, hogy ez az intézkedés nem eléggé határozott. De minden határozottabb intézkedés még kevésbbé vezet sikerre. Mert egy felől bizonyos, hogy az anthologiák, chrestomathiák kiadását kereken megtiltani, a nevelés, az olvasó közönség, az irodalmi ismeretek terjedésének fontos érdekei nem engedik. Más felől

tapasztalat bizonyítja, hogy a quantitativ meghatározások, mint az osztrák törvényé, mely egy ívre szabta az átvehető dolgozatok terjedelmét, még több visszaélésre nyujtanak alkalmat; az 1867-iki magyar törvényjavaslat azon kikötése pedig, hogy anthológiákat kiadni csak oly föltétel alatt szabad, ha a szerkesztő valódi neve a czímlapon ki van téve, igen egyszerűen kijátszható.

Hasonló szempont alá esnek a népmesék, népdalok, közmondások stb. gyűjteményei. A gyűjtemény annyiban lesz tulajdona a gyűjtőnek, a mennyiben saját irodalmi munkásságának nyomát reá tette, s bebizonyíthatja, hogy valaki ezt sértette meg. A gyűjtemény *egészben véve* övé; azt utánnyomtatni tilos. Az egyes népdalok, közmondások nem övéi; a népmese sem, de annak stíljé, elbeszélése igen.

Mások műveiből kivonatot, kompiliációt szerkeszteni, szintén csak oly föltétel alatt szabad, ha a szerkesztő maga is némi írói munkásságot fejt ki, a kiválasztásban, rendezésben, formában vagy előadásban. Az így készült munka *egészben véve* a szerző tulajdonává válik; részletei, természetesen, nem.

Némivel kétségesebb az u. n. *inediták* kérdése. Nyer-e az, a ki valami kéziratot, régi okiratot, vagy bármely, senki tulajdonjogába nem tartozó, írói művet fölfedez és kiad, védelmet az utánnyomatás ellen? A németországi törvény készítése alkalmával sokat vitatták e kérdést, még az országos ülésbeli tárgyaláson is. Az eredeti javaslat teljes szerzői jogban akarta részesíteni az első közrebocsátót, elmondván, hogy régi codexek, levelek, kéziratok kiadása néha sokkal több írói munkásságot és tanulmányt kíván, mint sok más önálló új dolgozat. Más oldalról azonban ellenvetették, hogy ily korlátozás veszélyes lehet a tudományos irodalomra; az első kiadás néha igen gyarló, hiányos vagy hibás lehet s nem volna helyes más jobb kiadásokat megakadályozni; kívált ha a fölfedezett kézirat tulajdonosa (például közlevéltár, könyvtár stb.) az új kiadás ellen semmi kifogást nem tesz. Főlemlíték azt is, hogy itt nem is szerzői jogról, hanem csak a föltaláló jogáról (Finderrecht) lehet szó, a mi ezen törvénybe nem tartozik. Végre az utóbbi nézet többséget nyervén, az *inediták* első kiadóinak tulajdonjoga elesett.

Említetlenül hagyja a törvény azt a másik vitás kérdést

is, hogy leveleket, írójuk engedelmé nélkül, kiadni szabad-e, akár a címzettnek, akár másnak. E kérdés azonban, a mennyiben az írói tulajdonjog körébe vág, világosan meg van oldva a törvény legelső szavaival, melyek bármely „írói művet“ a szerző engedelmé nélkül kiadni eltiltanak; mert a ki egy levelet irodalmilag fölhasznál, ezzel maga elismeri azt „írói műnek“. Üzleti, családi s több efféle levelek jogtalan közrebocsátásából eredhető személyes vagy vagyoni sérelmek ügye természetesen nem tartozik e törvénybe.

Ugyanazon legelső általános definitio védi a mások műveihez készített kimutatásokat, előszavakat, indexeket, recensioakat, jegyzeteket stb. Védve vannak, mert „írói művek“.

Azonban ilyféle részletekről csak a törvényjavalat előadása után lehet szólni. Ime tehát ennek szövege, s azután némely elkerülhetetlen jegyzet, a mennyire a tér szűke engedte.

III.

TÖRVÉNYJAVASLAT AZ ÍRÓI ÉS MŰVÉSZI TULAJDONJOGRÓL.

Első rész: Írói művek.

1. §. Írói művet gépi munkával többszörözni csak a mű szerzőjének van joga.

2. §. Mások irodalmi adalékaiból szerkesztett műre, mint egészre nézve, annak kiadója, a jelen törvény által biztosított jogok tekintetében, a szerzővel egyenlőnek tekintetik. Az egyes irodalmi adalékok tulajdonjoga azok szerzőit illeti.

3. §. A szerző joga átszáll örököseire. E jog akár egészben, akár részben, szerződés által vagy halál esetére szóló intézkedéssel, másokra is átruházható.

4. §. Írói műnek bármely gépi többszörözése, ha a jogosítottnak (1., 2., 3. §.) engedelmé nélkül készül, bitorlásnak mondatik s tilos. Még a kézirat jogos birtokosa is csak a szerző engedelmével többszörözheti azt.

E tilalom kiterjed a műnek akár egészben, akár részbeli többszörözésére.

Gépi többszörözésnek ítéltető még a leírás is, ha ez nyomtatás helyettesítésére van szánva.

5. §. Bitorlásnak tekintendő továbbá:

a) oktatás vagy mulatság céljából tartott felolvasásnak vagy előadásnak a szerző engedelmével nélkül kinyomatása;

b) oly új kiadás, melyet a szerző vagy a kiadó, a köztök fennálló szerződés ellenére eszközöl;

c) valamely műnek a kiadó által több példányban készítése, mint a mennyihez szerződés szerint joga van.

d) földrajzi, térrajzi, természettudományi, mértani, építészeti s más hasonló műszaki rajzok és képletek lenyomatása.

6. §. Írói műnek, bármely nyelven jelent az meg eredetileg, a szerző vagy jogutóda engedelmével nélkül kiadott fordítása, ha az eredeti mű címlapján vagy élén a fordítási jog fentartása világosan ki volt jelentve, bitorlásnak (4., 5., 7. §.) tekintetik, a következő megkülönböztetéssel:

a) minden további föltétel nélkül bitorlásnak tekintetik, ha a fordítás olasz, franczia, angol vagy német nyelvre történt;

b) az előbbi pontban elsorolt négy nyelven kívül bármely más nyelvre történt fordítás bitorlásnak tekintetik oly föltétel alatt, ha a szerző által jogosított fordítás kiadása az eredeti mű megjelenése után egy év alatt megkezdett s három év alatt befejeztetett. A naptári év, melyben az eredeti mű valósággal megjelent, nem jön számításba.

Több kötetben vagy részben megjelenő eredeti műnek minden kötete vagy része külön műnek tekintetik s a fordítási jog fentartása minden kötet vagy füzet élén külön jelezendő.

Színművek fordításának az eredeti mű megjelenése vagy első nyilvános előadása után hat hó alatt teljesen meg kell jelennie.

A fordítás megkezdése, a kitűzött határidő alatt, beigtatás (47. §.) által igazolandó, mert különben a fordítás elleni oltalom elenyészik.

Időszaki vállalatok oly föltétel alatt részesülnek védelemben a b) alatti nyelvekre való fordítás ellen, ha jogukat minden naptári év első hónapjában beigtatás által fentartják. Ily fentartás érvénye azon egy évre terjed.

Még meg nem jelent és a bitorlás ellen biztosított műnek fordítása is bitorlásnak tekintetik.

A fordítások az eredeti művekkel egyenlően részesülnek a lenyomatás elleni védelemben.

7. §. Nem tekintetik bitorlásnak:

a) már megjelent mű egyes helyeinek vagy kisebb részeinek szószerinti átvétele, továbbá már közzétett kisebb terjedelmű írói műveknek egy nagyobb egészbe fölvétele, míhelyt ez tartalma szerint önálló tudományos műnek tekinthető, — avvagy oly gyűj-

teménybe fölvétele, mely több író műveiből egyházi, iskolai, nevelési vagy irodalmilag fontos célra szerkesztetett. Föltétlenül szolgál azonban, hogy a szerző vagy a felhasznált forrás megnevezessék.

b) időszaki iratok és más nyilvános hírlapok egyes cikkeinek lenyomatása, kivéve a szépirodalmi vagy tudományos munkákat s más nagyobb közleményeket, a mennyiben ez utóbbiak élén az utánnyomás tiltva van;

c) mindennemű törvénykönyvek, törvények, hivatalos rendeletek, nyilvános okiratok s tárgyalások lenyomatása;

d) a törvényszéki tárgyalásoknál, politikai, községségi és egyházi képviselőtestületekben, politikai s hasonló jellegű gyűlésekben tartott beszédek kinyomatása. Valamely szónok beszédeinek gyűjteményes kiadására azonban csak a szerzőnek van joga, s e jog megsértése bitorlásnak tekintetik;

e) egyes műszaki rajzoknak és képleteknek (5. §. d.) átvétele oly írói műbe, melyben azok csak a szöveg felvilágosítására szolgálnak; a szerző vagy a felhasznált forrás azonban ez esetben is megnevezendő;

8. §. A védelem, melyet a jelen törvény a bitorlás ellen biztosít — az alább következő külön intézkedések fentartásával — a szerző egész életére (1., 2. §.) s halála után még harmincz évre terjed.

9. §. Oly műnél, melynek több szerzője van, ezen védelem harmincz évre terjed azon szerző társ halála után, a ki a többit túlélte.

Több munkatárs irodalmi adalékaiból alkotott műnél az egyes adalékok számára biztosított védelem tartama a szerint határoztatik meg, a mint azon adalékok szerzői meg vannak-e nevezve vagy nincsenek.

10. §. Egyes tanulmányokat, értekezéseket stb., melyek időszaki vállalatokban, mint: folyóiratokban, zsebkönyvekben, évkönyvekben stb. jelennek meg, a szerző egy évre a megjelenés után külön is lenyomathat, még pedig — ha a szerződés másként nem határoz — azon vállalat kiadójának vagy tulajdonosának, melyben azok megjelentek, beleegyezése nélkül is. A hírlapokban közölt kisebb dolgozatok azonban megjelenésök után a szerző szabad rendelkezése alá kerülnek (1875. XXXVII. t. cz. 517. §.).

11. §. A 8. §-ban biztosított védelem a megjelent írói műveknek csak azzal a föltétellel adatik meg, ha a szerző valódi neve a mű címlapján, vagy az ajánlat után vagy az előszó végén ki van téve.

Több munkatárs irodalmi adalékaiból szerkesztett műnél az adalék védelmére elég, ha szerzője az adalék elején vagy végén megneveztetett.

Oly írói művek, melyek a szerzőnek nem valódi neve alatt, vagy névtelenül jelennek meg, első kiadásuktól számítandó harmincz évig részesülnek a bitorlás elleni védelemben. (28. §.) Ha azonban e harmincz év alatt a szerző valódi neve, maga, vagy jogutódai által beigtatásra (47. §.) bejelentetett, ez a műnek 8. §-ban megszabott hosszabb határidőt biztosítja.

12. §. A szerző halála után kiadott művek a szerző halálától számított harmincz évre részesülnek védelemben.

13. §. Akadémiák, egyetemek, tudományos egyesületek, nyilvános tanintézetek s jogi személyek, a mennyiben mint kiadók a szerzővel egyenlőknek tekintendők (2. §.), az általok kiadott művekre nézve ezek megjelenésétől számítandó harmincz évre részesülnek védelemben.

14. §. Több kötetben vagy részben megjelenő műveknél a védelem tartama minden egyes kötetnek vagy résznek első megjelenésétől számítatik.

Oly műveknél azonban, melyek egy vagy több kötetben ugyanazon tárgyat tárgyalják s így egymással összefüggőknek tekintendők, a védelem tartama csak az utolsó kötet vagy rész megjelenésétől számítatik.

Ha pedig az egyes kötetek vagy részek kiadása között három évnél hosszabb időköz telt el, az előbb megjelent kötetek, részek stb. külön önálló műnek, a három év lefolyta után megjelenő kötetek, részek stb. szintén külön önálló műnek tekintendők.

15. §. A fordítás kiadásának tilalma a 6. §. a) esetében az eredeti mű megjelenésétől számított öt évre, — a 6. §. b) esetében a jogosított fordítás első megjelenésétől számított öt évre terjed.

16. §. Ezen törvényes határidők (8—15. §§.) tartamába a szerző halálozási éve, illetőleg a mű vagy fordítás első megjelenésének naptári éve nem számítatik be.

17. §. Az államkincsárnak vagy uratlan hagyatékokhoz jogosított más személyeknek háromlási joga a szerzői tulajdonjogra nem terjed ki.

18. §. A ki szándékosan vagy vétkes gondatlanságból valamely írói művet bitorolva többszöröz, oly czéllal, hogy e többszörözést akár belföldön, akár külföldön terjeszsze, — köteles a szerzőt vagy annak jogutódát kárpótolni s azonfelül öt forinttól ezer forintig terjedhető pénzbírsággal büntettetik.

Ha a megszabott pénzbírság be nem hajtható, akkor az hat hónapig terjedhető fogságbüntetésre változtatandó.

A többszörözés nem büntetendő, ha annak elkövetője ténybeli vagy jogi menthető tévedésből jóhiszeműleg cselekedett; és ekkor a szerző vagy jogutódai irányában az okozott kárért csak saját nyeresménye erejéig felelős.

19. §. Az iránt, történt e kár s mekkora? valamint az iránt: támad-e nyereség s mekkora? a bíró a körülmények egybevetéséből, szabad meggyőződése szerint ítél.

20. §. A ki szándékosan vagy vétkes gondatlanságból mászt valamely mű bitorlására bír, a 18. §-ban meghatározott büntetés alá esik s köteles a szerzót vagy jogutódait a 18. és 19. §-ok értelmében kárpótolni, még akkor is, ha a közvetlen tettes a 16. §-szerint nem volna hibás vagy kártérítésre köteles.

Ha a közvetlen tettes szintén szándékosan vagy vétkes gondatlanságból követte el a bitorlást, a jogosított iránt mind ketten egyetemleg felelősek.

A bitorlásban részes egyéb társak büntetése és kártérítési kötelezettsége az általános bűnvádi eljárás szerint ítélendő meg.

21. §. A bitorolva készült s készletben levő példányok és a jogtalan többszörözésre szánt különös készülékek, minők a nyomdai formák, lapok, kövek, stereotyp-öntmények stb. elkoboztatnak. Mihelyt az elkobzás jogerejűvé vált, vagy megsemmisíttetnek, vagy károsító alakjoktól megfosztatva, a tulajdonosnak vissza adatnak.

Ha a műnek csak egy része találtatik bitoroltnak, az elkobzás csak ez egy részre s az annak többszörözésére kizárólag alkalmazott készülékekre terjed ki.

Az elkobzás kiterjed mindazon példányokra és készülékekre, melyek a bitorlás eszközlőjének, a nyomdásznak, a könyvkereskedőnek, a hivatásszerű terjesztőknek s a bitorlás szellemi szerzőjének (20. §.) vagy jogutódaiknak tulajdonában találtatnak.

Az elkobzás akkor is megtörténik, ha a bitorlás eszközlője se nem szándékosan, se nem vétkes gondatlanságból cselekedett (18. §.).

A károsítottnak szabadságában áll ezen példányokat és készülékeket egészen vagy részben átvenni azok kiállítási árában, a mennyiben ez által harmadik személyek jogai nem csorbíttatnak.

22. §. A bitorlás vétsége be van fejezve, mihelyt valamely műnek e törvény ellenére akár belföldön, akár külföldön többszörözött első példánya elkészült.

A bitorlás pusztá megkísérlése sem büntetést, sem kártérítést nem von maga után. De a készülékek elkobzása ez esetben is bekövetkezik.

23. §. Ismételéskor a büntetés nem haladhatja meg a törvényesen kiszabott (18. §.) legmagasabb összeget.

24. §. Ha a 7. §. a) és c) esetében a forrás vagy szerző megnevezése szándékosan vagy vétkes gondatlanságból elmulasztatik, a lenyomat eszközlője és eszközöltetője harmincz forintig terjedhető bírsággal büntetettnek.

A pénzbüntetés fogságbüntetésre ez esetben nem változható. Kártérítésnek helye nincs.

25. §. A ki a jelen törvényben eltiltott módon nyomatott mű példányait üzletszerűleg akár bel, akár külföldön áruba bocsátja, eladja vagy más úton terjeszti, az általa okozott kárt a szerzőnek vagy jogutódainak megtéríteni köteles s azon felül a 18. §-ban foglalt büntetéssel sújtatik.

Az üzletszerű terjesztésre szánt példányok a 21. §. értelmében az esetre is elkoboztatnak, ha a terjesztőre a szándékosság ki nem derül.

26. §. A kártérítési igény fölötti határozat, valamint a jelen törvényben megállapított büntetések kimondása, példányok s készülékek elkobzása első bíróságilag a budapesti és kolozsvári kir. törvényszékek hatásköréhez tartozik. A budapesti kir. törvényszék illetékessége kiterjed a pesti királyi ítélő tábla hatásköre alá eső egész területre; a kolozsvári királyi törvényszék illetékessége kiterjed a marosvásárhelyi kir. ítélő tábla hatásköre alá eső egész területre. A bírói illetékességet a bitorlással vádoltnak rendes lakhelye szabályozza, a Polg. Törv. Rendtartás 30 — 34. §§-aiban foglalt módoszatokkal.

27. §. A bírói eljárás nem hivatalból, hanem csak az érdekeiben sértett félnek keresetére indítandó meg. A büntetés követelésétől a büntetést kimondó első bírósági határozat kihirdetéseig a panaszló fél visszaléphet.

28. §. A bitorlás miatt keresetet indítani mindenkinek joga van, kinek szerzői vagy kiadói joga a jogtalan többszörözés által csorbítva vagy veszélyeztetve van.

A már közzétett műveknél mindaddig, míg ellenkezője be nem bizonyíttatik, az tartandó szerzőnek, ki a 11. §. 1., 2. pontja szerint a mű szerzőjéül van megnevezve.

Névtelenül vagy álnév alatt megjelent műveknél a kiadó, s ha ez megnevezve nincs, a bizományos van jogosítva a szerzői igények védelmére. A művön megnevezett kiadó minden más bizonyíték nélkül is a névtelen vagy álnévű író jogutódának tekintetik.

29. §. A bitorlás elleni perekben a bíró, a nélkül, hogy a bizonyítékok joghatályáról szóló szabályokhoz lenne kötve, a tényállást s a szándékosság vagy vétkesség fokát a tárgyalásból merített meggyőződése szerint állapíthatja meg.

30. §. Ha a műszaki kérdések eldöntésétől függ a bitorlás tényálladékának, a kár s az illetéktelen haszon összegének megállapítása, a bírónak jogában áll szakértőket alkalmazni.

31. §. Budapesten és Kolozsvárt tudósokból, írókból, könyvtárosokból, nyomdászokból s más alkalmas egyénekből szak-

értő egyletek alakítandók, melyek a bíró által eléjük terjesztett kérdésekre véleményt kötelesek adni.

32. §. Mindenik szakértő egylet hét tagból áll, elnökét is beleszámítva. Egyes tagok akadályoztatása esetére néhány póttag is előre nevezendő ki.

33. §. Ugy a tagok, mint a póttagok s az elnök és helyettese a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minster által neveztetnek ki és mentetnek föl s egyszer mindenkorra esküt tesznek le.

34. §. Az irodalmi szakértő egylet feladata véleményt adni a bíróságnak oly műszaki kérdésekben, melyektől írói művek vagy jogtalanul előadott színművek bitorlásának tényállása s a kártérítési összeg megállapítása függ.

35. §. Az egylet a kívánt véleményt csak akkor köteles adni, ha a megkereső bíróságtól hozzá áttétettek: az ügyiratok, az összehasonlítandó tárgyak, a tényállás hivatalos előadása, a felek nyilatkozatai és egyenként azon kérdések, melyekre a bíróság véleményt kíván.

36. §. A bíróság az egylet elnökéhez (vagy helyetteséhez) intézi fölhívását s ez azonnal kinevez egy előadót, a ki az elnök által egybehívandó gyűlésen írásbeli véleményt terjesztszen elő. Az egylet gyűléseiben szótöbbség, egyenlő szavazatok esetében az elnök szavazata dönt. Érvényes határozathozatalra az elnökkel együtt legalább öt tag jelenléte szükséges.

37. §. Az egylet határozata az elnök és két jelen volt által aláírva, küldetik vissza a bíróságnak.

38. §. Az egylet jogosítva van a véleményadásért tizenöt forinttól száz forintig terjedhető díjat számítani fel, melyet a bíróság a peres felek terhére megállapítván, behajtani és az egylet elnökéhez elküldeni köteles.

39. §. A szakértő egylet jogosítva van az érdekeltek kívánatára, vitás kártérítési igények s az elközbás kérdésében (18—21. §.) választott bírósággként is eljárni. A felek ez iránti folyamodásukat az egylet elnökéhez intézik. A 36—38. §§-ok rendeletei ez esetben is megfelelő alkalmazással érvényesek.

40. §. A szakértő egyletek, mint választott bíróságok ítélete ellen felebbezésnek nincs helye. A rendes bíróságok ítélete ellen a felebbezés a m. királyi curia váltófeltörvényszéki osztályához történik.

41. §. A bitorlás megtorlására, az okozott kár megtérítésére és az illetéktelen haszon visszaadására emelhető igények iránt a kereseti jog három év alatt évül el.

Az elévülés azon nappal kezdődik, melyen a jogtalanul többszörözött példányok terjesztése megindult.

42. §. A jogtalanul többszörözött példányok terjesztésének

megtorlására és a terjesztés által okozott kár megtérítésére irányuló kereset joga szintén három év alatt évül el.

Az elévülés ideje a terjesztés legutolsó napjától számítandó.

43. §. A jogtalan lenyomás és terjesztés nem büntetendő, ha a panaszra jogosított elmulasztja panaszát beadni, három hó alatt, azon időtől számítva, mikor a vétség és a tettesnek kiléte tudomására jutott.

44. §. A jogtalan példányok és készülékek megsemmisítésére, illetőleg elkobzására mindaddig nyújtható be panasz, míg ily példányok vagy készülékek léteznek.

45. §. A szerző vagy forrás meg nem nevezése (7. §. a) által elkövetett vétség három hó alatt évül el, azon naptól számítva, mikor az ily lenyomat terjesztése kezdődött.

46. §. Az elévülésről fennálló általános szabályok határozzák meg, mely cselekmények szakítják félbe az elévülést.

A büntető eljárás megindítása nem szakítja félbe a kártérítési igény elévülését, valamint a kártérítési igény pörös érvényesítése sem szakítja meg a büntető eljárás elévülését.

47. §. Az ígtató könyv, a 6., 11. és 58. §§-ban írt ígtatás czéljából, Budapest főváros hatóságánál vezetetik.

48. §. A beigtatás a kérelmezőnek személyes vagy írásbeli kívánatára, jogosultságának vagy a bejelentett tények valódiságának vizsgálása nélkül, teljesítendő. A kérelmező személy azonossága azonban, akár személyesen, akár írásban adja elő kérelmét, köllőleg igazolandó.

49. §. Az ígtató könyvbe mindenkinek betekinteni és abból hiteles kivonatokat venni szabad. A beigtatások a belügyminister által meghatározandó közlönyben nyilvánosan közzétételnek.

50. §. Minden beadvány, kivonat, bizonyítvány stb., mely ezen beigtatásra vonatkozik, bélyegmentes. Azonban minden beigtatásért, minden kivonatért, minden bizonyítványért stb. egy-egy forint díj s a közzététel (49. §.) netaláni költségei megfizetendők.

Második rész: Zeneművek.

51. §. Az 1—5. és 8—50. §§. határozatai megfelelően alkalmazandók a zeneművek szerzőit illető többszörözési jogra is.

52. §. Bitorlásnak tekintetik a zeneműnek a szerző engedelmével kiadott minden oly átdolgozata, mely önálló szerzeménynek nem tekinthető; nevezetesen valamely zenemű kivonatai, egy vagy több zeneműszerre vagy hangra átdolgozásai, valamint egyazon mű egyes dallamainak (melodia) vagy motivumainak művészileg föl nem dolgozott lenyomatai.

53. §. Bitorlásnak nem tekintetnek: megjelent zenemű egyes helyeinek idézése, megjelent kisebb zeneszerzeményeknek önálló tudományos műbe vagy zeneiskolai czélokra, több szerző műveiből összeállított gyűjteményes művekbe átvétele; föltéve, hogy a szerző vagy a használt forrás megneveztetett, mivel különben a 24. §. határozata lép érvénybe.

54. §. Bitorlásnak nem tekintetik: megjelent írói műnek zenemű szövegéül használata, ha a szöveg a zenekísérettel együtt adatott ki. Kivételnek az oly szövegek, melyek zenére tétel czéljából készültek; névszerint operák, oratoriumok, kántáték szövegei. Ezek csak szerzőjük engedelmével nyomathatók ki, együtt a zenekísérettel; zenekíséret nélküli kiadásukra pedig a szerzőnek vagy jogutódának külön engedélye szükséges.

55. §. A zeneművek bitorlása által előforduló műszaki kérdésekre nézve Budapesten és Kolozsvártt zeneszerzőkből, zeneértőkből és zenekereskedőkből, szakértő egyesületek alakítandók; mire nézve a 30—40. §§. határozatai nyerneek megfelelően alkalmazást.

Harmadik rész: Színművek, zeneművek és zenei színművek nyilvános előadása.

56. §. Színmű, zenemű vagy zenei színmű nyilvános előadásának joga a szerzőt és annak jogutódait illeti.

Színművekre és zenei színművekre e tekintetben mindegy, akár jelentek meg azok nyomtatásban stb., akár nem. Nyomtatásban megjelent zeneművek előadhatók a szerző engedelmével nélkül is, ha a szerző a mű címlapján vagy élén a nyilvános előadás jogát fenn nem tartotta.

A színmű jogszerű fordítója, saját fordításának nyilvános előadása tekintetében ugyanazon védelemben részesül, mint a szerző.

Jogellenes fordítás (6. §.) vagy jogellenes feldolgozás (52. §.) nyilvános előadása bitorlásnak tekintetik.

57. §. Ha egy műnek több szerzője van: a nyilvános előadáshoz valamennyi szerző engedélye szükséges.

Szöveges zeneművekre, s így zenei színművekre is, elég a zeneszerző engedelmével.

58. §. A nyilvános előadás jogának tartama tekintetében a 8—17. §§. határozatai irányadók.

Névtelenül vagy álnév alatt szerzett művek, melyek, első nyilvános előadásuk idején nyomtatásban még nem jelentek meg, első előadásuk napjától harmincz évig, hátrahagyott művek

a szerző halálától harmincz évig részesülnek a jogtalan előadás ellen védelemben.

Ha a névtelen vagy álnevű mű szerzője vagy jogutódai ama harmincz évi idő alatt a szerzői jogot beigtatásra (47. §.) bejelentik, vagy ha a szerző, ugyanazon idő alatt, művét saját valódi neve alatt közrebocsátja, akkor a 8. §. határozata lép érvénybe.

59. §. Gépi többszörözés útján még meg uem jelent, de már nyilvánosan előadott színművekre, zeneművekre és zenei színművekre nézve, szerzőnek az tekintetik, míg az ellenkező be nem bizonyúl, a kit az előadást hirdető jelentés megnevezett.

60. §. A ki színművet, zeneművet vagy zenei színművet teljesen vagy jelentéktelen változtatásokkal jogtalanul nyilvánosan előadat, köteles a szerzőnek vagy jogutódainak okozott kárt megtéríteni s azon fölül a 18. és 23. §§-ban meghatározott bírsággal büntettetik.

A jogtalan előadás okozójára a 20. §. nyer alkalmazást olyképen, hogy a kártérítés összege a 61. §. szerint vettetik ki.

61. §. Kártérítésül (60. §.) fizetendő a jogtalan előadásokból befolyt egész jövedelem, az azokra fordított kiadások levonása nélkül. Ha a mű más művekkel együtt adatott elő, a kártérítés összegéül a bevételnek egy aránylag eső része vettetik ki. Ha bevétel nem volt, vagy ki nem deríthető, a kártérítés összegét a bíró, belátása szerint, szabja meg.

Ha az előadató nem vétkes, saját haszna erejéig tartozik a jogosultnak kárpótlást adni.

62. §. A 26—50. §§. határozatai a színművek, zeneművek és zenei színművek nyilvános előadására nézve is megfelelően alkalmazandók.

Negyedik rész: Képzőművészetek.

63. §. Az 1—3., 8., 9., 18—46. §§. határozatai alkalmazandók a rajzoló és idomító művészet (ars graphica et plastica) által alkotott művek szerzőit illető többszörözési jogra is.

64. §. Bitorlásnak tekintendő az eredeti műnek, a szerző vagy jogutóda engedélye nélkül, akár másolat (copia), akár gépi munka által készült többszörözése.

Az, hogy a többszörözés az eredeti műtől nagyságban, vagy egyéb lényegtelen eltérésekkel különbözik, vagy az eredeti műnek csak egy részére terjed, vagy a képzőművészet más ágában (például rajzmű idomításban vagy megfordítva) állíttatott elő: a bitorlás tényén nem változtat.

65. §. Nem tekintendő bitorlásnak:

a) ha egy mű nyomán egy másik, oly lényegesen különböző mű állítatik elő, mely önálló műnek tekinthető;

b) ha nyilvános kép- és szobortárakban vagy mű-gyűjteményekben kitett egyes művek tanulmány végett lemásoltatnak; föltéve, hogy az ily másolat árúba bocsátás vagy tovább többszörözés által bitorlást nem leplez;

c) ha egyes művek másolata a szerző vagy a használt forrás megnevezésével oly írói műbe vétetik föl, melyben a szöveg a fő, s a másolat csak a szöveg felvilágosításául szolgál; a szerző vagy a forrás megnevezésének elmulasztása esetében a 24. §. határozata alkalmazandó;

d) utcán, köztéren, templomban s más hasonló nyilvános helyen maradandólag fölállított emlékművek másolatainak többszörözése.

66. §. Jogos másolat ugyanoly védelemben részesül, mint az eredeti mű.

67. §. Ha valamely mű más tulajdonába bocsáttatik át, az által még nincs átengedve annak többszörözési joga is. Megrendelt arcképek (mellszobrok stb.) többszörözési joga azonban a megrendelőt illeti.

A tulajdonos nem köteles a művet szerzőjének többszörözés végett átengedni.

De ezen esetekre nézve az eltérő külön megállapodás nincs tiltva.

68. §. Műtárgyak utánzása iparkészítmények által, ha az iparkészítmény főalkatrészét és főértékét nem az utánzott mű teszi; valamint iparkészítmények utánzása és többszörözése, nem esnek a jelen törvény rendeletei alá.

69. §. Fénykép vagy más hasonló eljárás által készült művek s másolatok, ha műtárgyaknak tekinthetők, mindazon törvényes védelemben részesülnek, mint más műtárgyak.

70. §. A rajzoló és idomító művek bitorlása által előforduló műszaki kérdésekre nézve Budapesten és Kolozsvárt festőkből, szobrászokból, műértőkből és műkereskedőkből szakértő egyletek alakítandók; mire nézve a 30—40. §§. határozatai nyerneek megfelelően alkalmazást.

Ötödik rész: Általános határozatok.

71. §. E törvény 18 . . év . . . hó . . . napján lép életbe. Érvénye kiterjed mindazon írói, zenei, szín- és képzőművészeti művekre, melyek ezen idő után jelennek meg. A mondott nap előtt készült példányok, melyeknek előállítása eddig tiltva nem

volt, ezentúl is terjeszthetők, még ha előállításuk a jelen törvény által tiltva lenne is.

72. §. Ugyszinte a mondott napon meglevő jogszerű készülékek, mint: szedés, lemezek, kövek, minták, öntvények stb. tovább is használhatók, s a már megkezdett, de még be nem fejezett többszörözés, ha eddig törvényszerűen történt, befejezhető.

A mondott napig valamely nyilvános képtár, szobortár, műcsarnok tulajdonába jutott, vagy külföldi szerzők műveiből tulajdoni joggal az országba hozott képek és szobrok többszörözési joga azok tényleges birtokosait illeti, ha csak ez iránt külön szerződés által az ellenkező megállapítva nincs.

73. §. A jelen törvény kiterjed a belföldi szerzőknek minden művére, tekintet nélkül arra: bel vagy külföldön jelent-e meg. Külföldi szerzőknek magyarországi kiadóknál megjelent művei szintén e törvény védelme alatt állanak.

IV.

Pontonként indokolni e javaslatot, sokkal több helyet kívánna, mint a mennyiről e folyóiratban rendelkezнем szabad. De nem is tartom szükségesnek. A kit tüzetesen érdekelnek e javaslat indokai, bőséges fejtegetéseket leli a fentebb idézett német művekben is; azok átlapozása elosztat sok kételkedést, mely egyes pontokra nézve az első pillanatban talán keletkezik.

Csak a magyar műszavakra s a javaslatnak a német törvénytől eltérő rendelkezéseire teszek pótlásul néhány megjegyzést.

Legtöbb habozással járt, a németeknél is, az alapfogalmak megjelölésére szolgáló kifejezések megválasztása s talán nálunk is sok vitára adhat még okot. A régebbi német törvények többnyire „litterarische Erzeugnisse“ vagy „Werke der Litteratur“ kifejezéssel jelölték meg a törvény első része védelmének tárgyát; az új német törvény ezek helyett, a berlini akadémia ajánlatára, a „Schriftwerk“ szót fogadta el, de a törvény indokolásában világosan ki van mondva, „hogy a törvény nem mindenféle iratot, hanem csak oly műveket kíván védelmezni, melyek saját szellemi munkásság szüleményei“. E felfogást követve, használtam a magyar szövegben az „írói művek“ kifejezést, a magyar írók és művészek társasága javaslatában

használt „írott művek“ helyett, mely, nézetem szerint, igen messze vezetné a bírót a valódi fogalomtól.

Hasonló általánosságban kell maradni a többszörözésre használható eszköz megnevezésével is. A typographián kívül számos készüléket talált és talál fel a nyomdai ipar, melyeket egyenként elsorolni alig lehet; de a „gépi munka“ kifejezés valamennyit magában foglalja s elég biztosan tájékozza a bírót. E szó volt alkalmazva már az 1846-iki osztrák törvény hivatalos magyar fordításában is. (3. §.)

A törvény áthágása által elkövetett sérelmet a német törvények: Nachdruck-nak nevezik s az eddigi magyar javaslatok részint „utánnomásnak“, részint „álkiadásnak“ mondták. Én nemcsak azért tartom szükségesnek eltérni ezektől, mert az előbbi roszúl képzett magyar szó, az utóbbi pedig tulajdonképen mást jelent, hanem főleg azért, mert a színművek előadása s a képzőművészeti művek körül elkövetett sérelmekre egyiket sem lehetne alkalmazni, pedig a törvény ezekről is intézkedik. Egy régi jó magyar szót ajánlok tehát, a „bitorlást“. Ne rettenjünk vissza tőle, bár kissé keményen hangzik; az angol törvény ez áthágást *piracy*nek nevezi, a mi bizonyára még keményebb, s a francia *contrefaçon* és az olasz *contraffazione* sem mondható épen megtisztelő kifejezésnek.

Legjelentékenyebben eltér a német törvénytől javaslatom 2. §-a, mely a mások irodalmi adalékaiból szerkesztett művekről minden további megkülönböztetés vagy kivétel nélkül szól. Ily művekre nézve a német törvény a kiadót csak oly föltétel alatt ruházza föl védelemmel, „ha a mű egységes egésznek képez“. E záradék eredeti célja az volt, hogy a hírlapok szerkesztői ne nyerjenek tulajdoni jogot a lapokban megjelent közleményekre; mert a publicistikai eszmeforgalom érdekei miatt e részben nem akartak korlátot vonni. Az „egységes egész mű“ alatt az encyklopaediákat, szótárakat, anthológiákat, írói albumokat stb. kívánták részesíteni védelemben. Azonban e kifejezés miatt már is bizonytalanság támadt. Vajon a heti, vagy havi, vagy évnegyedes folyóiratok, szemlék „egységes egésznek“ tekinthetők-e s kiadók részesülnek-e a műre, mint egészre, védelemben vagy nem? Egyik magyarázó kereken megtagadja, a másik védeni kívánná őket.*) Én nem-

*) Dambach i. m. 20—23. lap; Wächter i. m. 80—83. lap.

csak ezt a bizonytalanságot óhajtom elkerülni; és nemcsak a szemlék s más hasonló folyóiratok kiadóinak (illetőleg szerkesztő-kiadóinak) kívánom biztosítani a folyóíratra, mint egészre, a védelem jogát, hanem a napi lapok kiadóinak is. Nemcsak azt tartanám igazságtalannak, ha a régi *Budapesti Szemle* egy-egy kötetét, szerkesztőjének engedelmével nélkül, szabadon lehetne lenyomtatni, hanem azt is, hogy ha a *Pesti Napló* egy-egy számát megjelenése utáni napon valaki lenyomatja, ez ellen a szerkesztőnek ne legyen kereseti joga, hanem csak azon munkatársaknak, a kik véletlenül éppen cikket adtak a lenyomott számba. Az új német törvény pedig így magyaráztatik; ily esetben az egyenes kereseti jog csak a munkatársakat illetné. Az angol jog azonban az ellenkező elvet fogadta el s a napi lapok szerkesztőinek kereseti jogát, ilyféle visszaélések ellen, világos bírói döntvények ismerik el.*) Én is elismerni óhajtom elvben. E jog korlátozásai pedig alább eléggé szabályozva vannak (7. és 10. §§.); s a hírek, tudósítások, kisebb cikkek átvétele, szóval a publicistikai eszmeforgalom, a forrás megnevezése mellett, akadályozva nincs.

A lapokban és más időszaki vállalatokban megjelent cikkek tulajdoni jogára nézve kénytelen voltam egy megkülönböztetést tenni (10. §.). Mert a *Kereskedelmi Törvény* azt rendeli (517. §.), hogy „a kisebb dolgozatok, melyek hírlapnak vagy folyóiratnak engedtetnek át, megjelenésük után a szerző szabad rendelkezése alá kerülnek“. Ily „kisebb dolgozatok“ alatt én tudósításokat, leveleket, tárczákat és legfőlebb egyes verseket vagy írói rajzokat értek; s ezekre helyesnek is tartom e rendelkezést. De nem tartanám helyesnek, ha a napi vagy heti lapoknál maradandóbb olvasmányoknak szánt havi vagy negyedévi folyóiratokba adott tanulmányokra és értekezésekre is alkalmaznók eme törvényt; mert nem lenne helyes azokat éppen legérdekesebb cikkeiktől, mindjárt megjelenésük után, általánosan megfosztani. Ezért átvettem a porosz törvény azon rendeletét, hogy ily tanulmányokat csak bizonyos idő (javaslatunkban egy év) múlva szabad a szerzőnek másutt is lenyomtatni — föltéve természetesen, hogy a szerkesztővel másképp nem egyezett meg.

*) Short: *The Law relating to Works of Literature and Art* London, 1871. 251. lap.

Egy másik jelentékeny eltérést tettem a politikai szónoklatokra nézve. A német törvény egyszerűen, teljesen, kivétel nélkül bárkinek megengedi a politikai, törvényszéki stb. szónoklatokat bármily alakban lenyomatni (7. §. d.).

Sokat vitatott kérdés ez is. Legtüzetesebben talán az angol irodalomban fejtették ki 1854-ben, mikor Macaulay régebbi beszédeit, beleegyezése nélkül, egy kiadó közrebocsátotta s e bitortlás ellen az *Edinburgh Review* egy egész essayt közölt, utóbb pedig maga a nagy történetíró is elmondta nézeteit egy hatalmas előszóban. *) Kétségtelen, hogy parlamentáris országban a politikai beszédek közlését a lapoknak meg kell engednünk. De egy-egy szónok beszédeinek külön füzetben vagy gyűjteményesen kiadása már írói jogi tekintetből is más szempont alá esik; s ezen kívül fontos személyi tekintetek is esnek a mérlegbe, mert egy államférfiúnak sok esetben méltó oka lehet kifogást tenni az ellen, hogy tíz-húsz évvel előbb tartott beszédeit összegyűjtve, minden megjegyzés nélkül valaki kiadhassa. Bár más részről az is igaz, hogy a politikai gyűlésen elmondott beszédet el nem mondottá tenni nem lehet, s azontúl nem azé az többé, a ki elmondta. Sokat vitatták e kérdést a német törvény készítésekor is; s míg a javaslat négy-öt retortán a reichstag elé került, kétszer-háromszor hol bevették, hol kihagyták a beszédek gyűjteményes kiadásának tilalmát. Végre a reichstag mégis kihagyta. Hasonlóan ki van hagyva az 1846-ki osztrák törvényből is (4. §. b.). Én azonban, saját viszonyaink közt, különösen szükségesnek tartom újra bevenni azt. Mert a parlamentekben Európaszerte legutóbb szokássá lett beszélgető és disputáló pongyolaság nálunk még nem rég óta lett divatos; az előtt sokat adtak a szónoklat formai szépségeire is, és a kiválóbb szónokok igyekeztek beszédeikben valódi írói műveket alkotni. Van néhány magyar államférfi, a kiknek beszédei, összegyűjtve, valódi irodalmi becsű művet alkotnak s nagy kelendősegre is számolhatnak. Nem volna méltányos ezek szónoki műveit közbitortlásra hagyni, midőn egyéb műveik védve vannak. Teljesen elfogadnám tehát az (1865. június 25-iki) olasz törvénynek ide vágó szakaszát, mely minden politikai és adminisztratív tárgyban tartott beszédet a lapokban, vagy az ülés

*) J. C. Hotten: *Literary Copyright etc.* London, 1871. 61. lap.

aktaiban közölni megenged, de világosan eltiltja azokat külön, vagy gyűjteményesen kiadni. *)

Javaslatunknak a szerzői jog tartamáról, a kártérítésről és büntetésekről, az eljárásról és beigtatásról, továbbá a zene-művekről és színművek előadásáról szóló szakaszai kevés eltéréssel, a német törvény nyomain haladnak. A bírói illetőséget, első folyamodásban, azért vélem czélszerűnek Budapestre és Kolozsvárra, a két tudományos egyetem székhelyére, tenni, mert a bírói eljáráshoz nélkülözhetetlen szakértő egyleteket legbiztosabban hiszem e két városban állíthatni össze, részint az egyetemi tanári karból, részint az irodalom és művészet képviselőiből s a könyvkereskedő testület tagjaiból. Az első bíróság ítéleteinek egyenlősége s az eljárási elvek azonossága is inkább el lesz érve, ha minden ily ügybeli pör csak e két bíróság kezén megy át, mintha minden kir. törvényszéket illetékességgel ruháznánk föl. Oly sok pörre pedig, hogy azok e két bíróságot túlterhelnék, írói jogi ügyekben számítanunk nem lehet. Legalább egy-két évtized alatt nem.

Az igató lajstrom vezetését azonban (47. §.) egyetlen helyre kell utalni, mert azok csak így érhetik el céljokat. E beigtatás rendeltetése egészen más természetű, mint az, a mit a francia törvények (1793. július 19. törvény 6. §.; 1810. febr. 5. törv. 48. §.; 1814. október 24. rendelet 9. §.), az angol törvények (sect. 24 of 5. et 6. Vict. c. 45.) és az olasz törvények (1865-iki törvény és 1867. febr. 13. rendelet) rendelnek, melyek szerint minden megjelent műből le kell tenni a megszabott számú példányokat, illetőleg bejelenteni azok czímét a kijelölt hivatalhoz, mert a be nem jelentett mű elveszti a törvényes kereset jogát.**) A német törvény készítői fölöslegesen tartották e szigorú rendszabályt, mert ha a bitorlás tilalma általános ki van mondva, szükségtelen azt beigtatás által még külön föltételekhez kötni. A beigtatás tehát a német törvényben és ennek nyomán az előttünk fekvő javaslatban is, csak azon esetekre van szorítva, midőn a törvényes védelmet oly föltételekhez kell kötni, melyek teljesítését csakis a beigtatás által lehet igazolni. Ily esetek a következők: a) ha egy névtelenül vagy álnév alatt kiadott mű szerzője, a mű első

*) Amar: *Dei diritti degli autori*. Turin, 1874. 94. s köv. l.

**) Short i. m. 91. lap; Amar i. m. 425. s köv. lap.

megjelenésétől számított harmincz évi tulajdonjog helyett meg akarja jogát hosszabbíttatni halála után harmincz évig (11. §.); *b*) ha egy névtelenül vagy álnév alatt előadott színmű vagy zenemű szerzője ugyanily meghosszabbítás kedvezményével akar élni; *c*) ha valaki a fordítás jogát fentartotta magának s a jogosított fordítást a megszabott határidő alatt valóban el is készítette (6. §.). A beigtatás ez esetekben nemcsak a szerző érdekében, hanem még inkább a közönség érdekében szükséges; mert a ki egy anonym művet első megjelenése után harmincz év alatt újra ki akar adni, vagy tudomást akar szerezni arról, hogy valamely idegen mű szerzője fentartotta-e magának a fordítási jogot és eleget tett-e a törvényes föltételeknek, annak módot kell nyújtani, hogy ez iránt egy központi hatóságnál biztos felvilágosítást nyerhessen. Ha ily hatóság nem jelöltetnék ki, néha alig lehetne kideríteni, hogy egy-egy idegen szerző fentartja-e a fordítási jogot s megkezdte-e a fordítást vagy nem; az engedélyt nem kapott fordító pedig vagy kénytelen volna lemondani fordítási szándékáról vagy bitorlás vádjába kerülhetne ártatlanul is. Ily igttató hatóság van felállítva Lipcsében s ennek hatásköre kiterjed az egész német birodalomra. Nálunk legjobb volna a budapesti fővárosi hatóságra bízni. Sok dologgal nem fog járni. Azt hiszem, legfőlebb pár száz száma lesz évenként, a mit egy igttató hivatali tisztviselő mellékesen is könnyen elintéz; ha pedig talán szaporodnék a munka, szaporodni fog az igttató díjak jövedelme is.

Az előterjesztett törvényjavaslat negyedik része, mely a képzőművészetekről szól, mint már említém, nem készülhetett a német törvény nyomán, mert abból ezt a részt szándékosan kihagyták, hogy külön törvényben, a műipari szabadal-mak kérdésével együtt, intézzék el. Azonban épen ez az összefoglalás okozza a legnagyobb nehézséget tanácskozásaik-ban. Egy harminczhat tagból álló nagy enquête, melyben festők, szobrászok, építők, kereskedők, üveg-, porcellán-, agyag-, bronz-, ezüst-, bijou-, selyem-, szövő-, szőnyeg- stb. gyárosok vettek részt, a múlt évi májusban hosszasan tanács-kozott a tárgyról, igen sok érvet és anyagot halmoztak fel, de azok inkább az akadályok nagyságát, mint a keresett alap-igazságokat tüntették föl.

Részint e tanácskozmány tárgyalásai, részint a magyar

írók és művészek társaságának fentebb említett javaslata, részint az angol és olasz törvények alapján alkalmaztam ama néhány rövid pontot a törvényjavaslat keretébe. De annyiban igyekeztem a német törvény szelleméhez hű maradni, hogy csak általános elveket vegyek föl s kerüljem a casuistikus intézkedéseket. Mert a képzőművészetek tulajdonjogának kérdése még nehezebb, még több ágra oszló s még kevésbbé van tisztába hozva, mint az írói műveké. Annyi ága van a rajzoló (graphica) és idomító (plastica) művészeteknek, oly elmosódó az átmenet egyiktől a másikhoz, oly közel áll mindenik a műipar készítményeihez, oly sok új találmány által többszörözik azokat s az ily többszörözéseket a műipar oly sok alakban használja föl, hogy a részletes intézkedés még több akadályba ütköznék, mint az irodalmi műveknél. Nagy különbség az is, hogy képet vagy szobrot a művész tulajdoni joggal másnak eladhat, a nélkül, hogy annak többszörözési jogát is átengedné; írói műveknél pedig az ily eset alig történhetik meg. Kivált a ki eddig, míg e tárgyról törvényünk nem volt, nyilvános műesarnok részére adta el művét, vagy külföldről ide, az ismeretlen idegen földre, engedte azt elhozni, minden valószínűség szerint lemondott annak többszörözési jogáról is s átengedte ezt a vevőnek. Ezért a múltra nézve szükségesnek tartám a vevő javára a jogi vélelmet fenntartani (72. §.).

Különben a javaslat e részének is, mint magának az egésznek, legjobb eredményét attól remélem, ha a szakértő egyletek gondos választással lesznek összeállítva. Az ő kezökben lesz a törvény jövője. Ők fejthetik ki részleteit, ők vihetik át elveit az életbe. A tagok állandósága, a folytonos gyakorlat, döntvényeik egyöntetősége biztosítandja ítéleteik igazságosságát is. S az általános elvekben szóló törvény áldásos lehet, ha jó bíró ítél vele.

ARANY LÁSZLÓ.